

Het beleg van Rijsel, 1708

De stad Rijsel (Lille in het Frans), als deel van het graafschap Vlaanderen, behoorde toe aan Spanje sinds de dood van Karel de Stoute in 1477.

Tijdens de Devolutieoorlog in 1667 maakte Lodewijk XIV zich meester van de stad. Zijn zeggenschap over de stad werd bevestigd door de Vrede van Aken, dat Frankrijk de kuststrook toekende, van de Noordzee tot het estuarium van de IJzer, en het achterland van Frans Vlaanderen met Rijsel (Lille), Dowaaï (Douai) en Bethune.

In 1700 stierf de koning van Spanje, Karel II, zonder kinderen. Het moet gezegd worden dat de vele huwelijken tussen bloedverwanten, met name de nazaten van Keizer Karel V, op genetisch vlak hun sporen hadden nagelaten en dat de gezondheid van zijn vierde opvolger om meer dan één reden een probleem vormde.

Lodewijk XIV was door zijn huwelijk de schoonbroer van de Spaanse koning. Daarom claimde hij de troon voor zijn kleinzoon Filips, hertog van Anjou. Maar aan de andere kant reclameerde aartshertog Karel, die de Oostenrijkse tak van de Habsburgers vertegenwoordigde, bedrieglijk ook de kroon voor eigen rekening.

Vanaf dat moment was de confrontatie onvermijdelijk en begon de Spaanse Successieoorlog in 1702. Lodewijk XIV werd niet alleen geconfronteerd met de vorsten van het Heilige Roomse Rijk die partij kozen voor Oostenrijk, maar ook met de Republiek der Verenigde Nederlanden en Engeland die erg beducht waren voor een toename van de Franse macht.

Nogmaals zouden de Zuidelijke Nederlanden het ongelukkige theater worden van deze afrekening.

De geallieerden hadden vooral het voordeel van twee topstrategen in hun rangen te hebben: de Engelsen de hertog van Marlborough (1650-1722) en de Habsburgers Eugène van Savoye (1663-1736). Zo kenden de Fransen een reeks nederlagen en in juli 1708, na de slag bij Oudenaarde, bereidden de geallieerden zich voor om Frankrijk binnen te vallen.

Lodewijk XIV had dit soort situatie voorzien en had Vauban indrukwekkende vestingen laten bouwen zodra hij Rijsel in bezit had genomen. De wallen, complex en krachtig, werden beschermd door grachten die overstromden door het water van de Deulle.

Vanaf 26 juli begon hertog Louis-François de Boufflers (1644-1711), gouverneur van Rijsel, in allerijl de organisatie van de verdediging met een garnizoen van ongeveer 15.000 man.

Boufflers was maarschalk en pair de France. Toen hij jong was had hij gediend onder de grote Turenne en was hij een van de meest briljante officieren van Lodewijk XIV geworden. Reeds in 1695 had hij zich onderscheiden door zijn heldhaftige verdediging van Namen.

Hij was ook een humanist met veel gezond verstand. Hij heeft ons een paar gezegden nagelaten, waarvan twee representatieve voorbeelden zijn: “La sagesse ne consiste pas plus dans la science que le bonheur dans la richesse” en “Plus haut nous nous élevons, plus seuls nous sommes”.

Op 12 augustus presenteerde prins Eugène zich vóór de stad met meer dan 30.000 soldaten onder zijn bevel. Ze werden gevolgd door een honderdtal krachtige belegeringskanonnen en zo'n 3.000 munitiewagens, terwijl Marlborough, met een vergelijkbare macht, de achterflank beheerste. Het beleg van Rijsel kon beginnen.

Op 21 augustus was de blokkade voltooid en de volgende dag, beschermd door zijn kanonnenvuur, liet prins Eugène loopgraven uitgraven in de buurt van de noordelijke wallen.

Op de 29ste probeerde een leger van 110.000 Fransen komende van Bergen de belegerden ter hulp te komen, maar de troepen van Marlborough, versterkt door een groot deel van die van prins Eugène, slaagden er in, niet zonder moeite, hen af te weren op 7 september.

In het licht van de situatie had Boufflers twee dagen eerder een uitbraak geprobeerd tegen de aanvallers, die tijdelijk verzwakt waren, maar zonder succes. Prins Eugène keerde echter dezelfde dag terug om een grootschalige aanval te doen en hij maakte zich meester van de contrescarp ten koste van 3.000 slachtoffers in zijn eigen gelederen.

*Maarschalk Louis-François de Boufflers
door Jean-Pierre Franque (Versailles)*

Op 17 september was de aanvoer van versterkingen definitief gestopt, waarschijnlijk om logistieke redenen, en Boufflers wist dat hij nu alleen op zichzelf en op de effectiviteit van de door Vauban ontworpen verdedigingen kon vertrouwen.

Op de 29ste poogde prins Eugène een grote aanval uit te voeren op de Franse verdedigingsposities tussen de poorten van Sint-André en Sinte-Madeleine. De 15.000 mannen moesten zich echter zonder veel succes terugtrekken, meer dan 1.000 doden en gewonden op het terrein achterlatend.

In tussentijd voerden externe Franse troepen steeds vaker aanvallen uit en onderschepten geallieerde bevoorradingskonvoeien, waardoor de geallieerden middelen ontnomen werden en de Marlborough-troepen voortdurend werden gemobiliseerd. Deze strategie dwong de geallieerden uiteindelijk om de dijken rond Oostende te breken om een bevoorrading via boten mogelijk te maken.

Ondertussen ging het beleg verder. In de stad wekte de houding van Boufflers de bewondering op van zowel de bourgeoisie als van zijn manschappen. Ondanks zijn 64 jaar was hij constant in de weer, sliep hij heel weinig en was altijd opgekleed. Hij was op elk moment toegankelijk, attent voor iedereen. Men zag hem overal, hij bezocht de ziekenhuizen, hield zich bezig met de distributie van voedsel en de verdeling van munitie. Hij was constant blootgesteld aan gevaar en zou verwond worden aan het hoofd door een granaatontploffing.

De wallen, ondermijnd en door mekaar geschud door de gewelddadige bombardementen die op hen gericht waren, barstten beetje bij beetje en toonden steeds meer belangrijke bressen. Op 20 oktober waren sommige bressen zodanig groot dat Boufflers er met teer ingesmeerde takkenbossen liet neerzetten die zijn soldaten dan in brand staken tijdens de vijandelijke aanvallen, waardoor hun vooruitgang werd belemmerd.

Op 23 oktober besloot Boufflers zich terug te trekken, omdat de inwoners van de geïsoleerde stad op het einde van hun krachten waren, uitgeput door hongersnood en voortdurende bombardementen. Hij en zijn mannen trokken zich dan terug in de citadel en dwongen de geallieerden om een tweede beleg te voeren dat nog eens 40 dagen zou duren. Eugène de Savoie was ernstig gewond geraakt tijdens een van de laatste aanvallen, en

Marlborough nam het bevel over van de aanvallende troepen. De aanvallen van de Franse compagnies op de bevoorradingskonvooien waren niet voldoende om de bevoorrading van de geallieerden ernstig in gevaar te brengen en op 8 december moest Boufflers, door een tekort aan voedsel en munitie, besluiten zich over te geven.

De citadel van Rijssel

De voorwaarden voor deze overgave werden vastgesteld volgens de eercodes die Marlborough en prins Eugène dierbaar waren, en de belegerden zouden er vanaf komen met de oorlogseer. Een anekdote, niet bewezen, maar nog steeds levend onder de inwoners van Rijssel wil dat toen Boufflers zich overgaf, prins Eugène geëmotioneerd door zijn moeder hem zou omhelst hebben en dat de drie vrienden die avond samen paardengebraad zouden gegeten hebben, een van de weinige dingen nog in voorraad na alle gevechten.

Zo is de ‘Koningin der Citadellen’ na drie maanden van heldhaftig verzet gevallen.

Zoals voor alle oorlogen resulteerde dit in een soort van “Belgisch compromis” dat men eens te meer, zonder twijfel, had kunnen onderhandelen vóór het begin van de vijandelijkheden.

De Vrede van Utrecht, ondertekend op 11 april 1713, gaf de kroon van Spanje aan de kleinzoon van Lodewijk XIV, Filips V van Spanje, terwijl Oostenrijk in het bezit kwam van de Zuidelijke Nederlanden.

Wat betreft maarschalk Boufflers, hij onderscheidde zich nog tijdens de slag bij Malplaquet op 11 september 1709. Nadat de maarschalk van Villars hem het bevel had overhandigd slaagde hij erin, ernstig gewond, de verliezen van zijn leger aanzienlijk te beperken door een slim uitgevoerde terugtrekking.

Hij overleed te Fontainebleau op 20 augustus 1711.

De munten

Maarschalk Boufflers liet kanonnen die buiten gebruik waren smelten om noodmunten van 20, 10 en 5 sols te maken. Zijn verordening dateert van 10 oktober 1708 terwijl de stad werd bezet door de geallieerden vanaf 23 oktober. De vervaardiging van munten vond heel snel plaats in het monetaire atelier van de stad, onder leiding van zijn manager Baret. De munten werden overgedragen aan de militaire schatbewaarder Levêque en dienden om de troepen te betalen tot het einde van het beleg. De hoeveelheden zijn bekend uit de archieven

van de *Conseil d'Etat du Roi* daterend van 11 april 1713, gepresenteerd door Paul Bordeaux in 1914 (notulen van de *Société Française de Numismatique*, vierde reeks, vijftiende deel). Tussen 10 en 22 oktober 1708 werden 111.000 exemplaren van 20 sols, 42.000 van 10 sols, 48.000 van 5 sols of 201.000 stuks geslagen voor een theoretische waarde van 144.000 pond.

1 - 20 sols

Vz/ Wapenschild van de hertog van Boufflers

Kz/ XX·S· / ·PRO· / DEFENSIONE / ·VRBIS·ET· / ·PATRIÆ· / 1708

(Voor de verdediging van de stad en het vaderland)

Brons Ø 30 mm 7,86 g, 111.000 ex.

Beschrijving van het wapenschild van de hertog van Boufflers:

Twee gekruiste stokken in het midden bedekt met een ovaal met negen kruisen en drie wielen. Boven het ovaal, een hertogelijke kroon en daarachter, verdeeld in twee groepen, zes lielevlaggen. Het ovaal wordt omringd door de halssnoeren van de orden van Saint-Louis, Saint-Michel en Saint-Esprit. Het geheel is geplaatst op een hertogelijke mantel.

2 - 10 sols

Vz/ Wapenschild van de hertog van Boufflers

Kz/ ·X·S· / ·PRO· / DEFENSIONE / ·VRBIS·ET· / ·PATRIÆ· / 1708

Brons Ø 24 mm 3,87 g, 42.000 ex.

3 - 5 sols

Vz/ Wapenschild van de hertog van Boufflers

Kz/ V·S· / ·PRO· / DEFENSIONE / ·VRBIS·ET· / ·PATRIÆ· / 1708

Brons Ø 20 mm 2,64 g, 48.000 ex.

Bibliografie

Dit artikel is een vertaling van:

Jacques DRUART, *Le siège de Lille*, in *La Vie Numismatique* 2005-5, aangevuld met de paragraaf *De munten*, een vertaling van:

Martin Engel, Laurent Fabre, Jean-Philippe Perret, Paul Wattier,

Les Monnaies Obsidionales 1477-1874, blz. 253-255, Poses (Frankrijk) 2015.